

Marjo Sairanen

BUUSTIA ELÄMÄÄN
-KOKEMUKSIA AMMATILLISELTA KUNTOUTUSKURSSILTA

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun
koulutusohjelma
2014

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

BUUSTIA ELÄMÄÄN - KOKEMUKSIA AMMATILLISELTA KUNTOUTUSKURSSILTA

Sairanen, Marjo

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma

Marraskuu 2014

Ohjaaja: Koivuniemi, Merja

Sivumäärä: 31

Liitteitä: 3

Asiasanat: ammatillinen kuntoutus, kuntoutus, kuntoutuskurssi

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada näkyviin Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin kuntoutujien omia kokemuksia ja näkemyksiä. Kurssi toteutettiin palveluntuottajalla Vervessä Turun toimipisteessä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitkä olivat kuntoutujien kurssille hakeutumisen lähtökohdat, miten kurssin sisältö vastasi kuntoutujien omia toiveita ja odotuksia, miten ryhmän merkitys koettiin ja millaisia työllistymisen näkymiä kurssi kuntoutujille toi.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tapaustutkimuksena, haastattelemalla kuntoutujia. Kurssin aloitti 10 kuntoutujaa maaliskuussa vuonna 2014. Kurssin keskeytti neljä kuntoutujaa, kaksi työllistymisen vuoksi ja kaksi muista syistä. Kaksi kuntoutujaa kieltäytyi haastattelusta, neljä kuntoutujaa haastateltiin. Aineiston kattavuus oli 40 %.

Haastattelun tulokset osoittavat, että ammatillinen kuntoutuskurssi koetaan merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi osaksi kuntoutusprosessia. Kuntoutajat kokivat saavansa kurssilta sekä sosiaalista että ammatillista tukea ja lisäksi potkua elämäänsä. Kuntoutujien ammatilliset suunnitelmat hioutuivat kurssin aikana hyvälle mallille ja jokainen haastateltava oli tyytyväinen jatkosuunnitelmiinsa. Lähijaksot koettiin antoisiksi, mutta erityisesti työharjoittelut koettiin tarpeellisiksi. Harjoittelun myötä kuntoutujien ajatukset selkiytyivät ja ammatillinen suunta vahvistui edelleen.

Kurssilaisten kokemukset osoittivat, että osa kuntoutujista tarvitsee enemmän ja henkilökohtaisempaa tukea. Tuen tarpeen määrä tulee ryhmämuotoisilla kursseilla huomioida yksilöllisesti ja tukea tulisi tarjota entistä enemmän niille kuntoutujille, jotka kokevat sitä tarvitsevansa. Lisäksi opinnäytetyön myötä tuli esiin verkostoyhteistyön merkitys. Kuntoutusprosessin jatkuvuuden ja toimivuuden kannalta on merkityksellistä, että eri tahojen yhteistyö on saumatonta ja katkeamatonta.

EXPERIENCES FROM A REHABILITATION COURSE – BOOST FOR YOUR LIFE

Sairanen, Marjo

Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Rehabilitation Counselling and Planning

November 2014

Supervisor: Koivuniemi, Merja

Number of pages: 31

Appendices: 3

Key words: occupational rehabilitation, rehabilitation, rehabilitation course

The purpose of this thesis was to bring forward the experiences of the rehabilitees who participated in an occupational rehabilitation course arranged by KELA. The course in question was given in the rehabilitation centre Verve in Turku which is one of the service providers. The aim of the thesis was to find out the reasons for participation in the course, whether the content of the course met the desires and expectations of the rehabilitees and what kind of employment opportunities the course provided.

The thesis was carried out as a qualitative case study by interviewing the rehabilitees. The course began in March 2014 with 10 participants. Four rehabilitees discontinued the course, two because of employment and two for other reasons. Two rehabilitees did not want to participate in the study, so four rehabilitees were interviewed. As a result, the response rate was 40 per cent.

The results show that the occupational course was regarded as a meaningful and useful part of the rehabilitation process. The rehabilitees thought that they got both social and occupational support and boost for their life. The rehabilitees' career plans developed during the course and each interviewee was satisfied with his or her future plans. The contact periods were considered satisfying, but the rehabilitees valued, in particular, practical training. During practical training the rehabilitees developed ideas about their future career and it strengthened their career direction further.

The rehabilitees' experiences show that some rehabilitees need more individual support. In the future, it would be important to identify these individuals in a group and to provide more support to them. The thesis also shows the meaning of network co-operation. The rehabilitation process succeeds, if co-operation between different agencies continues seamlessly.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN KÄSITTEISTÖ	8
2.1 Kuntoutus	8
2.2 Ammatillinen kuntoutus	9
2.3 Ammatillisen kuntoutuksen palvelut Vervessä	9
2.3.1 Alkuhaastattelu	10
2.3.2 Työhönpaluun suunnitelma	10
2.3.3 Työkokeilun järjestäminen	10
2.3.4 Ohjauskeskustelut ja täsmäselvitykset	11
2.4 Ammatillinen kuntoutuskurssi	11
2.5 Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin standardit	12
2.5.1 Henkilöstö ja kurssin rakenne	12
2.5.2 Toteutus	13
2.5.3 Arviointi ja mittaaminen	13
2.6 Aikaisemmat opinnäytetyöt	14
3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA MENETELMÄT	15
3.1 Tarkoitus	15
3.2 Tutkimuskysymykset	15
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
4.1 Kohderyhmä	16
4.2 Teemahaastattelu	17
4.3 Aineiston keruu ja analysointi	18
5 KOKEMUKSIA KUNTOUTUSKURSSISTA	19
5.1 Kuntoutukseen hakeutumisen lähtökohdat	19
5.2 Kokemuksia kurssin sisällöstä	21
5.3 Työllistymisen näkymät	24
5.4 Kehitysideoita	26
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	28
6.1 Luotettavuus ja eettisyys	29
6.2 Jatkotutkimusaiheet	30
LÄHTEET	31
LIITTEET	
Liite 1. Teemahaastattelun runko	
Liite 2. Tiedote haastateltaville	
Liite 3. Suostumus haastateltaville	

1 JOHDANTO

Ammatillinen kuntoutus on tällä hetkellä ajankohtaista ja yhä enenevässä määrin tarpeellista. Työuria halutaan pidentää mahdollisimman varhaisella kuntoutuksella. 1.1.2014 voimaan tullut lakimuutos Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista koskien ammatillista kuntoutusta selkiyttääkin kuntoutuksen myöntämisperusteita. (Ajantasainen lainsäädäntö, Finlex, 2014.) työhönpaluuta ja työssä jatkamista tuetaan entistä paremmin. Esimerkiksi osatyökykyisen osasairauspäivärahaa on pidennetty 72 päivästä 120 päivään. Ammatillinen kuntoutus on sekä ajankohtaisesti että ihmisen kokonaisuuden kannalta tärkeää. Ammatillinen kuntoutus keskittyykin ihmiseen yhä enemmän kokonaisuutena. Keskeistä on ihmisen työ- ja toimintakyky, jossa huomioidaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen puoli sekä ihmisen sen hetkinen elämäntilanne.

Opinnäytetyössäni syvennyn yhden ammatillisen kuntoutuskurssin toteutumiseen. Työn tarkoituksena oli koota yhteen tapaustutkimuksen (case study) menetelmin Kelan ammatillinen kuntoutuskurssi ja sen toteutuminen Turun toimipisteessä Vervessä. Kurssi oli tarkoitettu aikuisille Kelan asiakkaille, jotka ovat pitkän sairausloman tai työttömyyden jälkeen palaamassa takaisin työelämään. Kurssin aloitti maaliskuussa 2014 yhteensä 10 kuntoutujaa. Kurssin keskeytti neljä kuntoutujaa. Kaksi keskeyttäneistä työllistyi työharjoittelupaikkoihinsa ja kaksi keskeytti muiden henkilökohtaisten syidensä vuoksi.

Opinnäytetyöni toteutin yksilohaastatteluna haastatteleamalla kuntoutujia heidän lähijaksollaan syyskuussa 2014 Verven tiloissa Turussa. Haastattelun ulkopuolelle jätin kurssin keskeyttäneet kuntoutujat. Lisäksi kaksi kuntoutujaa kieltäytyi haastattelusta, joten opinnäytetyössäni käsittelen neljän kuntoutujan haastattelusta saatua aineistoa. Työni tavoitteena oli selvittää mitä hyötyä kuntoutujat kokivat kurssista olleen työllistymisen kannalta. Lisäksi tavoitteena oli saada ideoita kuntoutujilta toiminnan kehittämiseen, jolloin tutkimuksen tuloksia voidaan näin ollen hyödyntää Verven ammatillisten kuntoutuskurssien kehittämisessä.

Kuntoutujien kanta ammatillisten kuntoutuskurssien hyödyllisyydestä oli yksimielinen, vaikka kehitettävääkin löytyi. Ammatillisen kuntoutuksen ryhmämuotoisuudesta hyödytään. Sosiaalisen verkoston laajentumisen myötä psyykinen hyvinvointi lisääntyy vaikuttaen oleellisesti työ- ja toimintakykyyn. Työharjoitteluiden myötä kuntoutujat kokevat saavansa onnistumisen kokemuksia, itsetunto kasvaa ja uskalletaan yrittää eikä pelätä enää liikaa epäonnistumisia. Ammatillisen kuntoutuskurssin antaman tuen myötä päästään työryhmän avulla eteenpäin ja lopulta huomataankin, että pärjätään tarvittaessa myös yksin. Kurssin myötä löydetään myös oma ammatillinen suunta ja työmarkkinoiden mielenkiinnon kohteet. Ammatillinen kuntoutus on tärkeä osa ihmisen kuntoutusprosessia, jolla on vaikutusta ihmisen koko hyvinvointiin.

2 OPINNÄYTETYÖN KÄSITTEISTÖ

2.1 Kuntoutus

Kuntoutuja on henkilö, joka on pitkän sairausloman tai työttömyyden jälkeen palauttanut takaisin työelämään. Kuntoutuksen tarkoituksena on kohdistaa kuntoutus ihmiseen itseensä, jotta luotaisiin edellytykset muuttaa elämää itsenäisempään suuntaan ja turvata paluu työmarkkinoille sairaudesta tai vammasta huolimatta. Kuntoutusjärjestelmään katsotaankin vahvimman yhteyden olevan työkäisillä. (Karjalainen & Vilkkumaa 2004, 85.)

Aiemmin puhuttiin kuntoutujien kohdalla pitkälti vajaakuntoisesta henkilöstä ja nykyään puhutaan osatyökykyisestä. Vajaakuntoisuuden katsotaankin nykyään liittyvän enemmän päivittäisen elämän vaatimuksista suoriutumiseen ja työhön palaavien kohdalla käytetäänkin termiä osatyökykyinen. Osatyökykyisyydestä puhuttaessa tarkoitetaan sitä, että henkilö ei selviydy kokonaan työnsä vaatimuksista. Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee toimintakonseptissaan, osatyökykyiset työssä, osatyökykyisen henkilöksi, jolla on käytössään osa työkyvystään ja halu tämän kyvyn käyttämiseen. (STM www-sivut 2014.)

Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin kuntoutujilta edellytetään, että sairaus tai vamma aiheuttaa työ- tai opiskelukyvyn ja ansiomahdollisuuksien olennaisen heikentymisen. Kuntoutujan tarpeet ja edellytykset huomioiden, tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa ja tukea työelämään pääsyä. Lakisääteinen kuntoutus perustuu yleensä oireeseen, sairauteen, vajaakuntoisuuteen tai vammaan. Tämän lisäksi työkyvyn heikkeneminen tai vakava sosiaalisen syrjäytymisen uhka katsotaan kuntoutuksen perusteeksi. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 57, Kelan www-sivut 2014.)

2.2 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillista kuntoutusta järjestetään, jotta työkyvyttömyys voitaisiin estää tai työkykyä parantaa. Ammatillisen kuntoutuksen tulee johtaa mahdollisuuksien mukaan henkilön työssä jatkamiseen, työhön palaamiseen tai työelämään siirtymiseen. (Rissanen, Kallanranta & Suikkanen 2008, 38-39.)

Ammatillista kuntoutusta järjestävät tahot ovat terveydenhuolto, tapaturma- ja liikennevakuutuslaitos, työeläkelaitos, Kela sekä työ- ja elinkeinohallinto. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 21, 220.) Kelan ammatillinen kuntoutus sisältää useita erilaisia palveluita; ammatilliset kuntoutuskurssit, apuvälineet, elinkeinotuki, koulutus, koulutuskokeilu, kuntoutustarveselvitys, kuntoutustutkimus, tyk-kuntoutus, työhönvalmennus ja työkokeilu. Kela järjestää ammatillista kuntoutusta työ- ja ansiokyvyn tukemiseksi tai parantamiseksi sekä työkyvyttömyyden estämiseksi. (Kelan www-sivut, 2014.)

2.3 Ammatillisen kuntoutuksen palvelut Vervessä

Verve kuuluu osana sosiaali- ja terveystalajärjestöä, Hengitysliitto ry:tä. Verven tarkoituksena on tukea ihmistä, jolla on vaikeuksia pysyä työelämässä tai vaarana pudota sieltä pois. Verven toimintatapana on katsoa kuntoutuksellisia asioita ja tilanteita laaja-alaisesti tuoreesta näkökulmasta. Ihmistä ohjataan katsomaan ja ymmärtämään itsensä aktiivisena toimijana omassa ympäristössään. Verven henkilöstö tukee ihmistä hänen kuntoutuksen polullaan tuoden uusia ja erilaisia näkökulmia ihmisen työkyvyn ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi. (Verven www-sivut 2014.)

2.3.1 Alkuhaastattelu

Alkuhaastattelu tehdään Vervessä työeläkelaitoksen ja vakuutusyhtiön asiakkaille. Alkuhaastattelun tarkoituksena on arvioida asiakkaan kokonaistilannetta. Tämän pohjalta arvioidaan asiakkaan keinoja ja mahdollisuuksia palata takaisin työelämään. Alkuarvioinnin toteuttaa asiakkaalle erikseen nimetty omaohjaaja, ammatillinen kuntoutusohjaaja. Alkuarvioinnissa on tärkeää asiakkaan itsearviointi omasta tilanteestaan ja edellytyksistään lähteä toteuttamaan ammatillista kuntoutusprosessia. Asiakkaan itensä tulee olla motivoitunut ja sitoutunut kuntoutusprosessin etenemiseen, jotta prosessia voidaan jatkaa. Tarvittaessa asiakas voidaan ohjata toisen mahdollisen tukijärjestelmän piiriin. (Verven www-sivut 2014.)

2.3.2 Työhönpaluun suunnitelma

Työhönpaluun suunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa, mikäli paluu työelämään on pitkittynyt eikä se onnistu omatoimisesti. Työhönpaluun suunnitelmaa tehdessä voidaan kartoittaa asiakkaan osaaminen, ammatillisen kiinnostuksen kohteet, vahvuudet sekä oppimisedellytykset. Suunnitelman avulla selkeytetään asiakkaan ammatillisia vaihtoehtoja ja mielenkiinnon kohteita sekä tuetaan asiakkaan omatoimista selviytymistä takaisin työelämään. (Verven www-sivut 2014.)

2.3.3 Työkokeilun järjestäminen

Työkokeilu on työpaikalla tapahtuvaa työkokeilua, jolla selvitetään työtehtäviä, joihin asiakas soveltuu ja joihin hän voisi jatkossa mahdollisesti työllistyä tai kouluttautua. Tavoitteena on niin ikään asiakkaan paluu työelämään. Asiakas voi palata takaisin entiseen työhönsä kevennetyin työtehtävin tai kokonaan uuteen työhön. Omaohjaaja määrittelee ja suunnittelee yhdessä asiakkaan kanssa työkokeilun järjestämisen, sen tavoitteet ja toteutumisen. Työpaikan kanssa sovitaan tarkemmista toteutumistavoista. Työkokeilu alkaa yleensä kevennetysti, lyhyenä työpäivänä sekä normaalia lyhyempänä työviikkona. Työkokeilun kesto on yleensä 1-3kk, enintään se voi kuitenkin olla 6kk. (Verven www-sivut 2014.)

2.3.4 Ohjauskeskustelut ja täsmäselvitykset

Ohjauskeskusteluita voidaan toteuttaa tarvittaessa kuntoutusprosessin eri vaiheissa. Keskustelun tarkoituksena on tukea asiakkaan kuntoutussuunnitelman toteutumista, antaa lisää näkökulmia ja vaihtoehtoja tai vahvistaa jo olemassa olevaa suunnitelmaa. (Verven www-sivut 2014.)

Täsmäselvitys tehdään konsultaatiopalveluna. Täsmäselvityksellä arvioidaan tarkemmin asiakkaan kuntoutussuunnitelman toteuttamismahdollisuuksia. Tarvittaessa voidaan haastatella ja keskustella asiakkaan kanssa, lisäksi voidaan esimerkiksi erilaisilla testeillä selvittää asiakkaan oppimisvalmiuksia tai soveltuvuutta eri ammattialoille. (Verven www-sivut 2014.)

2.4 Ammatillinen kuntoutuskurssi

Ammatillinen kuntoutuskurssi on tarkoitettu 26–60-vuotiaille aikuisille, jotka ovat palaamassa takaisin työelämään pitkältä sairauslomalta tai joiden työelämään paluuta vaikeuttaa jokin sairaus tai vamma. Ammatillisella kuntoutuskurssilla tarjotaan nimenomaan konkreettista apua ja tukea työhön paluun mahdollistamiseksi. Kurssin tarkoituksena on auttaa asiakasta pääsemään takaisin työelämään joko työharjoittelun kautta tai mahdollisen kouluttautumisen jälkeen. (Verven www-sivut 2014.)

Ammatillisella kuntoutuskurssilla käydään läpi, sekä ryhmissä että yksilökäynneillä, erilaisia työelämän mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja, henkilökohtaisia vahvuuksia, mahdollisuuksia ja tavoitteita sekä erilaisia koulutusvaihtoehtoja. Kurssi toteutetaan sekä ryhmäjaksoilla että yksilökäynneillä ja lisäksi kurssiin kuuluu työpaikalla tapahtuvaa työharjoittelua ja edelleen seurantaa, jolla varmistetaan, että työllistyminen on edennyt suunnitelmien mukaisesti. (Verven www-sivut 2014.)

Nuorille tarkoitettu ammatillinen kuntoutuskurssi on suunnattu 18–25-vuotiaille nuorille, joilla on ammatinvalintaa tai opiskelua rajoittava vamma tai sairaus. Kurssin tavoitteena on selkiyttää nuorten ammatinvalintaan liittyviä asioita. Tavoitteena on näin

ollen ammatinvalintaan liittyvän tulevaisuuden selkiyttäminen, ammatillisiin opintoihin kiinnittyminen sekä lisäksi sosiaalisten ja elämänhallintaan liittyvien taitojen karttuminen. (Verven www-sivut 2014.)

2.5 Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin standardit

Kela valvoo standardien avulla kuntoutuksen laatua. Ammatillisen kuntoutuskurssin tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn turvaaminen ja parantaminen, kuntoutujan elämänhallinnan ja aktiivisuuden lisääminen, pitkittyneen työttömyyden katkaiseminen sekä lähiverkoston ja vertaistuen hyödyntämään oppiminen. (Kelan www-sivut 2014.)

2.5.1 Henkilöstö ja kurssin rakenne

Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin työryhmän tulee olla moniammatillista. Moniammatilliseen työryhmään tulee kuulua neljä eri ammattiryhmän jäsentä; lääkäri, psykologi, sosiaalityöntekijä/sosionomi ja työelämän asiantuntija. Kurssin ryhmäohjaajana toimii yksi moniammatillisen työryhmän jäsenistä. Omaohjaajana toimii moniammatillisen työryhmän jäsenistä psykologi, sosiaalityöntekijä/sosionomi tai työelämän asiantuntija. Ammatillisen kuntoutuskurssin erityistyöntekijät ovat eri ammattiryhmien edustajia eivätkä he kuulu moniammatilliseen työryhmään. Kurssin toteutukseen tulee osallistua 4-6 erityistyöntekijää; opettaja/erityisopettaja, kuntoutuksen ohjaaja, fysioterapeutti/työfysioterapeutti, toimintaterapeutti, ravitsemusterapeutti, terveydenhoitaja/työterveyshoitaja/sairaanhoitaja ja it-ohjaaja. Kurssin toteutukseen voi lisäksi osallistua muita eri ammattiryhmien henkilöitä, esimerkiksi lähihoitaja, kuntohoitaja, liikunnanohjaaja, ravitsemusneuvoja ja vapaa-ajanohjaaja. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

Kurssin kokonaiskesto on yhteensä 110 vuorokautta. Tämä jaetaan siten, että 35 vuorokautta toteutetaan ryhmämuotoisena ja 70 vuorokautta työharjoittelussa. Lisäksi kurssiin kuuluu kolme yksilöllistä ja kaksi ryhmän käyntikertaa. Kurssille osallistuu 10 kuntoutujaa. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

2.5.2 Toteutus

Ammatillinen kuntoutuskurssi tulee toteuttaa 12 kuukauden aikana. Kurssin alkuvaiheessa käydään läpi kuntoutujan elämäntilannetta ja muutostarpeita sekä pyritään saamaan aikaan ryhmäytyminen. Lisäksi kunkin kuntoutujan kanssa asetetaan henkilökohtaiset GAS-menetelmän mukaiset tavoitteet, myös koko ryhmälle määritetään omat tavoitteensa. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

Kurssin aikana toteutetaan yksilöllisiä haastatteluita ja tapaamisia, jolloin tarkennetaan henkilökohtaisia tavoitteita ja kokonaistilannetta. Kurssin alusta alkaen aletaan miettimään ja kartoittamaan erilaisia työharjoittelupaikkoja omaan osaamiseen, omiin vahvuuksiin ja tavoitteisiin peilaten. Kurssin muu ohjelma suunnitellaan kurssin osallistujien tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Toiminta tapahtuu pääasiassa ryhmässä. Ryhmässä voidaan käydä läpi esimerkiksi liikunnallisia asioita, ravitsemukseen liittyviä aiheita tai työllistymiseen ja työttömyyteen liittyviä tilanteita. Ryhmässä voidaan keskustella yhdessä tai tehdä erilaisia tutustumiskäyntejä yhdessä. Ryhmän ohjelma rakennetaan siten, että se sisältää erilaisia teemoja, esimerkiksi työelämässä selviytyminen sosiaalinen aktivointi ja neuvonta. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

Työharjoittelu on ammatillisen kuntoutuskurssin keskeisin ja pisin osio. Työharjoittelupaikkoja voi olla 1-3 ja sen kokonaiskesto on 70 vuorokautta. Harjoittelun aikana kuntoutuja saa realistisen käsityksen omasta selviytymisestään ja jaksamisestaan kyseisessä työssä. (Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

2.5.3 Arviointi ja mittaaminen

Ammatillisen kuntoutuskurssin toteutumisen arvioinnissa käytetään erilaisia mittareita. Mittarit ilmaisevat esimerkiksi elämänlaatua sekä toiminta- ja työkyvyn saavuttamista. GAS-menetelmää käyttäen asetetaan tavoitteet, jonka avulla seurataan tavoitteiden toteutumista. Kelan standardin asettamat pakolliset mittaus- ja arviointimenetelmät ovat GAS-menetelmä, elämänlaatumittari sekä mielialan arvioinnin mittari. Li-

säksi voidaan käyttää vapaaehtoisesti myös muita mittareita, esimerkiksi fyysisen suorituskykytestin mittaria, UKK-kävelytestiä. (Kelan avo- ja laitosmuotoisen kuntoutuksen standardi 2014.)

2.6 Aikaisemmat opinnäytetyöt

Tutkimukseni aihe tuntuu ajankohtaiselta ja mielenkiintoiselta. Ammatillinen kuntoutus on alue, joka minua eniten kuntoutuksen alalla tällä hetkellä kiinnostaa. Ryhmämuotoinen kuntoutus tuo omat haasteensa kuntoutusprosessin toteutumiselle ja onnistumiselle. Ryhmäytyminen ja ryhmädynamiikka ovat niin ikään tärkeässä roolissa ammatillista kuntoutuskurssia. Sillä on merkitystä, miten ryhmän jäsenet ottavat toisensa vastaan ja miten he ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Parhaassa tapauksessa ryhmän jäsenet saavat vertaistukea toisiltaan. Esimerkiksi Tuomas Hyrkkänen on tehnyt opinnäytetyönään vuonna 2011 tutkimuksen ryhmän merkityksestä ammatillisessa kuntoutuksessa KK-Kunto Oy/Jyväskylässä. Opinnäytetyössä onkin todettu, että vertaistuen merkitys on ollut suurimmalle osalle vastaajista suuri. Opinnäytetyön johtopäätöksenä on todettu, että vertaistuen merkitystä olisi syytä painottaa yhä enemmän puhuttaessa ryhmämuotoisesta kuntoutuksesta ja esimerkiksi markkinoidessa ammatillista kuntoutusta. (Hyrkkänen, T. 2011.)

Tärkeänä tavoitteena on myös löytää omat henkilökohtaiset vahvuutensa ja ammatilliset kiinnostuksen kohteensa. Tämän vuoksi työharjoittelu on tärkeässä asemassa ammatillista kuntoutuskurssia. Työharjoittelun kautta on mahdollista päästä suoraan takaisin työelämään tai ainakin sen myötä pääsee näkemään oma pärjääminen ja jaksaminen kyseisissä työtehtävissä. Leila Puskala on selvittänyt vuonna 2011 opinnäytetyössään Kelan kuntoutuskurssilaisten kokemuksia työharjoittelusta. Opinnäytetyötä varten haastatellut kuntoutuskurssilaiset olivat kokeneet voimaantuneensa työharjoittelussa ja saaneensa itseluottamusta työnhakuunsa. (Puskala, L. 2011.)

Aikaisempia tutkimuksia ammatillisen kurssin aihealueista on tehty useita, mutta nimenomaan Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin kokemuksista tehtyjä tutkimuksia löytyy vähemmän. Esimerkiksi Tiina Almgren on tutkinut vuonna 2014 Kelan ammatillisen kuntoutuksen laadunvarmistusta KK-Kunto Oy Jyväskylässä. Opinnäytetyö oli

kehittämistehtävä, jossa päivitettiin KK-Kunto Oy Jyväskylän laatukäsikirjan Kelan palvelulinjojen prosessikaaviot ja työohjeet. (Almgren, T. 2014.) Birgitta Koponen puolestaan on tutkinut vuonna 2011 Kelan ammatillisen pitkäkestoisen kuntoutuskurssin prosessikuvausta kuntoutumiskeskuksessa. Tutkimuksen mukaan kuntoutujan kuntoutumiseen vaikuttavat useat tekijät, kuntoutuja itse, työntekijä, työntekijän tapa ohjata, ryhmä sekä työharjoittelu. Tärkeänä asiana nousi esiin myös kuntoutujan ja kuntoutuksen ammattilaisen välinen yhteistyö. (Koponen, B. 2011.)

3 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA MENETELMÄT

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen lajeista opinnäytetyössä on käytetty tutkimustyyppinä tapaustutkimusta. Tapaustutkimuksen menetelminä on käytetty temahaastattelua.

3.1 Tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoitus on kartoittava eli syvennyn yhden ammatillisen kuntoutuskurssin toteutumiseen. Työn tarkoituksena on koota yhteen tapaustutkimuksen (case study) menetelmin Kelan ammatillinen kuntoutuskurssi ja sen toteutuminen Turun toimipisteessä Vervessä. Opinnäytetyön tavoitteena on löytää kuntoutujan kannalta erilaisia näkökulmia kurssin kokonaisuuteen nähden, mikä sujui hyvin ja mitä parannettavaa tai kehittävää voisi olla. Näin ollen tutkimuksen avulla voidaan kehittää seuraavia toteutettavia kursseja sekä Turun toimipisteessä että mahdollisesti laajemminkin Verven muissa toimipisteissä. Opinnäytetyön toteuttamisen tarkoituksena on työelämälähtöisyys ja hyödynnettävyys prosessien ja toiminnan parantamiseksi.

3.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset:

1. Mitkä ovat kuntoutujien kokemukset ammatillisesta kuntoutuskurssista?
2. Mikä merkitys kurssilla oli ammatillisiin suunnitelmiin nähden?

Tutkimuksessa selvitän kuntoutujien henkilökohtaisia lähtökohtia ja tavoitteita, mitkä asiat vaikuttivat kurssille hakeutumiseen ja minkälaisia odotuksia, toiveita ja tavoitteita ennen kurssille tuloa kuntoutujilla oli. Tutkimuksessa selvitän myös kurssin sisältöä, mikä kurssilla koettiin hyväksi ja hyödylliseksi ja mikä mahdollisesti koettiin turhaksi ja tarpeettomaksi. Tämän kysymyksen avaamisella on tarkoitus saada esiin mahdollisia kehitysideoita seuraavia kursseja ajatellen. Kurssilla korostuu ryhmäytymisen merkitys ja vertaistuki. Tämän vuoksi tutkimuksessa selvitän myös, miten kuntoutajat kokivat ryhmän ja vertaistuen merkityksen kuntoutusprosessissaan ja kokiivatko he saaneensa tukea muilta kurssilaisilta.

Tutkimuksen tavoitteena on saada sanoitettua kuntoutujien ajatuksia ja näkemyksiä sekä tuoda esiin kuntoutujien työllistymisen näkymiä. Tarkoituksena on pohtia, mikä merkitys kurssilla oli tulevaisuuden ammatillisiin suunnitelmiin nähden, muuttiko, selkeyttikö tai laajensiko kurssi kuntoutujien ammatillisia suunnitelmia ja kokiivatko kuntoutajat kurssin hyödylliseksi itselleen.

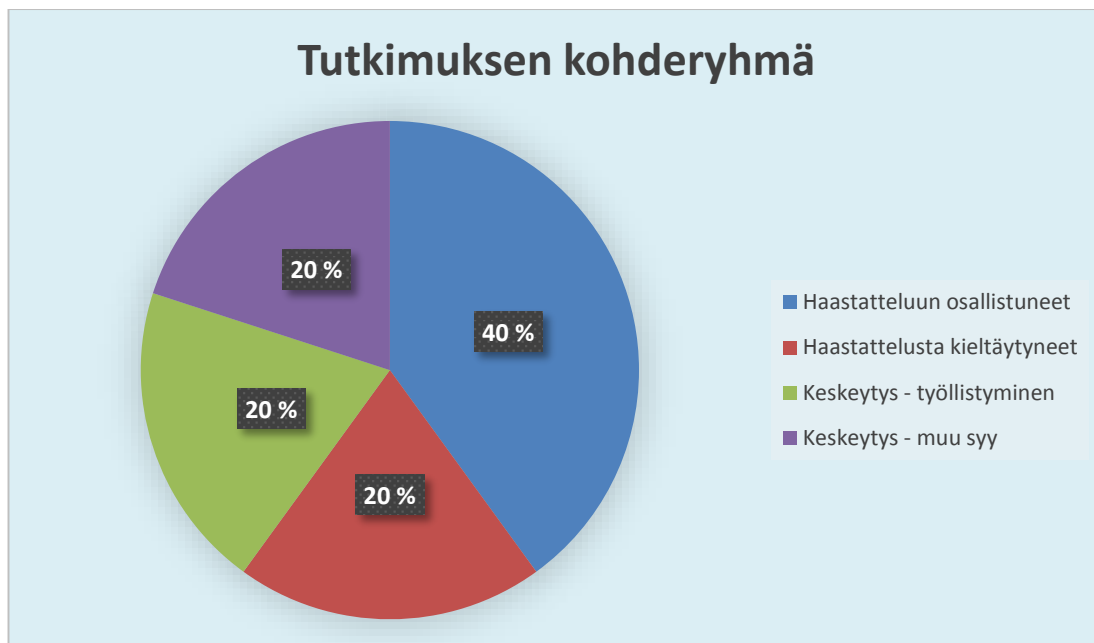
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyön aineistonkeruu on toteutettu haastattelemalla kuntoutujia. Kultakin kuntoutujalta sain kirjallisen luvan haastattelun toteuttamiseen. Haastattelut tein kuntoutuskurssin lähijaksolla Vervessä syyskuussa 2014.

4.1 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin kuntoutajat, jotka aloittivat kurssin Vervessä Turun toimipisteessä maaliskuussa 2014. Kurssin aloitti yhteensä 10 kuntoutujaa, joista neljä keskeytti kurssin. Kaksi keskeyttäneistä kuntoutujista työllistyi työharjoittelupaikkoihinsa ja kaksi keskeytti muiden henkilö-

kohtaisten syidensä vuoksi. Haastattelun ulkopuolelle jätin kurssin keskeyttäneet kuntoutujat. Lisäksi kaksi kuntoutujaa kieltäytyi haastattelusta, joten opinnäytetyössäni käsittelen neljän kuntoutujan haastattelusta saatua aineistoa. (Kuva 1.)

Kuva 1. Kuntoutujien osallistuminen haastatteluun.

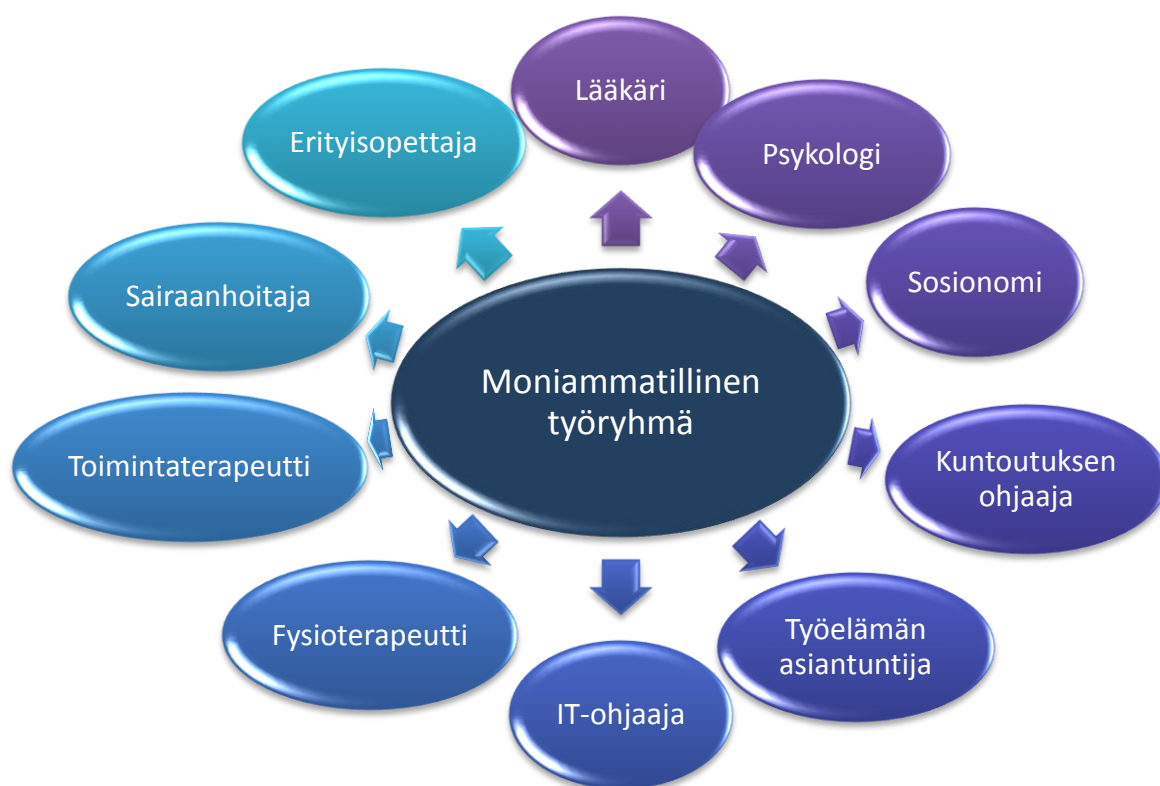
Koska kuntoutuskurssit ovat Kelan toimesta järjestettäviä sekä korvattavia, tarvittiin opinnäytetyön toteuttamiseen lupa Kelan Terveysosaston Kuntoutusryhmästä. Kelasta sain luvan 13.8.2014. Lisäksi luvan opinnäytetyön toteuttamiseen sain 18.8.2014 Verven kuntoutusjohtajalta Oili Alatorviselta sekä SAMKin osaamisalueen johtajalta Tuula Rouhiainen-Valolta. Opinnäytetyöni ohjaajina toimivat Merja Koivuniemi (Satakunnan AMK) sekä Nina Yli-Heikkilä (Verve).

4.2 Teemahaastattelu

Aineistonkeruu on toteutettu teemahaastattelulla eli haastattelemalla kuntoutujia keskustelunomaisesti. Teemahaastattelussa käytettiin haastattelurunkoa (LIITE 1.), jossa kysymysten aihepiirit olivat tiedossa, mutta asioita käytiin läpi haastateltavan kanssa keskustellen ja siinä järjestyksessä mikä sillä hetkellä tuntui kuntoutujan kanssa luontevalta.

4.3 Aineiston keruu ja analysointi

Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin Turun toimipisteessä Vervessä Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin yhteydessä. Kurssi jaettiin sekä Verven tiloissa tapahtuviin ryhmäjaksoihin että työpaikoilla tapahtuvaan työharjoitteluun. Lähijaksot Vervessä toteutuivat sekä ryhmämuotoisina että henkilökohtaisina käynteinä. Kurssin toteutukseen osallistui Kelan standardin määrittämä moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu lääkäri, psykologi, sosionomi ja työelämän asiantuntija. Lisäksi toteutukseen osallistui erityistyöntekijöitä eri ammattiryhmistä; opettaja, kuntoutuksen ohjaaja, sairaanhoitaja, fysioterapeutti sekä it-ohjaaja. (Kuva 2.)

Kuva 2. Moniammatillinen työryhmä Verven ammatillisella kuntoutuskurssilla.

Opinnäytetyö toteutettiin yksilöhaastatteluna haastatteleamalla kuntoutujia heidän lähijaksollaan syyskuussa 2014 Verven tiloissa Turussa. Viimeiselle ryhmäjaksolle osallistui kuusi kuntoutujaa. Kuudelle kuntoutujalle annettiin tiedote liittyen haastatteluun sekä suostumus -lomake allekirjoitettavaksi. Neljä kuntoutujaa allekirjoitti suostumus -lomakkeen ja näin ollen suostui haastatteluun. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhat

kuuntelin vain minä, tutkimuksen tekijä. Nauhoitteet on hävitetty opinnäytetyön valmistuttua. Opinnäytetyössä ei tule esiin henkilöiden eikä työpaikkojen nimiä, joten kuntoutujat eivät ole tunnistettavissa.

Haastattelut tehtiin Verven henkilökunnan työhuoneessa. Haastatteluun varattiin aikaa tunti. Haastatteluun suostuneet kuntoutujat kertoivat avoimesti kurssin aikaisista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. Tunnelma haastatteluhetkellä oli jokaisen kuntoutujan kanssa leppoisaa, miellyttävää ja rauhallista. Haastattelu toteutui avoimesti keskustelemalla ja mielipiteitä esille tuoden. Kuntoutujat osasivat antaa sekä rakentavaa kritiikkiä että positiivista palautetta kurssin aikaisista kokemuksistaan. Keskustelun aikana oli helppo esittää tarkentavia jatkokysymyksiä ja vastaukset niihin löytyivät helposti. Yksi kuntoutujista palasi haastattelun jälkeenkin vielä täydentämään osaa vastauksistaan, koska oli jäänyt haastattelun jälkeen vielä pohtimaan haastattelussa esille tulleita asioita.

Aineiston analysointi toteutettiin kuuntelemalla ja purkamalla haastatteluiden nauhoitteet kokoamalla ne yhdeksi tiedostoksi ilman henkilötietoja. Haastatteluiden pohjalta kokemukset on avattu osittain pohdinnaksi, ja lisäksi osittain kuntoutujien vastauksia on käytetty suorina lainauksina sekä viittauksina.

5 KOKEMUKSIA KUNTOUTUSKURSSISTA

5.1 Kuntoutukseen hakeutumisen lähtökohdat

Haastatteluun osallistui neljä kuntoutujaa. Yksi kuntoutujista oli kuullut kurssista lääkäriltään, yhdelle oli kurssia ehdotettu työterveyshuollossa, yksi kuntoutujista oli saanut tiedon kurssista TE-toimiston virkailijalta ja yksi Kelasta. (Kuva 3.) Kolme kuntoutujista oli itse omatoimisesti hakeutunut kurssille saatuaan ensin alan ammattilaisen suosituksen. Yksi kuntoutujista totesi: *”En hakenut tänne kurssille, mut pistettiin tänne”*.

Kuva 3. Ammatilliselle kuntoutuskurssille lähettänyt taho.

Kaikki neljä kuntoutujaa olivat olleet jo pitkään kotona, jolloin he kokivat tarvitse- vansa elämäänsä uutta puhtia ja suuntaa, myös ammatillisten suunnitelmiansa osalta. Yksi kuntoutujista oli ollut sairauslomalla neljä vuotta ennen kurssille tuloa, kaksi kun- toutujista kaksi vuotta ja yksi vuoden verran. Kuntoutujat kokivat kurssille tulonsa tarpeelliseksi, koska yksin ei enää pärjännyt ja he tarvitsivat muiden tukea päästäkseen eteenpäin.

”Tarvitsin kuntoutusta koska olin ollut pitkään kotona työttömänä enkä saanut itse enää mitään aikaiseksi. Tarvitsin kunnon potkua persuuksiin, että mua neuvotaan mitä nyt tehdään, ja olin vähän masentunutkin. Kaipasin buustia elämään.”

Kuntoutujien odotukset ja toiveet kurssin suhteen olivat osittain samansuuntaisia. Kaksi kuntoutujista odotti selkeästi ideoita ja ehdotuksia eri ammattialoista sekä konk- reettista apua niiden löytämiseksi. Tavoitteena ja toiveena oli ammatillisen suunnan löytäminen sekä selvittäminen, millaista työtä tulevaisuudessa pystyisi tekemään. Li- säksi yksi kuntoutujista odotti erityisesti muiden ryhmäläisten tukea sekä sen myötä sosiaalisia kontakteja. Kuntoutuja koki olleensa kotona neljän seinän sisällä liian pit- kään, joten hän kaipasi muita ihmisiä ja sosiaalisuutta elämäänsä.

”Mulla vaan loppui puhti ihan kokonaan ja olin aina ihan väsynyt työpäivän jälkeen. Olin niin sekaisin tullessa, että tärkeintä mulle oli vain löytää se oikea suunta. Tietynlaiset ihmiset sopii tietynlaisiin tehtäviin ja halusin tietää, mihin sitä itse oikein sopii. Olin alussa niin avuton, etten tiennyt mistä narusta kuuluisi edes vetää...”

Kahdella kuntoutujista ei ollut oikein minkäänlaisia odotuksia kurssin suhteen. Yksi kuntoutujista oli sitä mieltä, että ilman odotuksia ei tule pettymyksiä. Molemmat kuntoutujat toivat selvästi esiin sen, ettei heillä ollut mitään tietoa siitä, minne he olivat tulossa. Kuntoutus sanana koettiin hämäävänä tai jopa harhaan johtavana.

*”Itselläni ei ollut siinä kohtaa mitään ajatusta siitä, että mikä tää homma edes on. Odotin punttisalia ja jumppaa koska olin tulossa kuntoutukseen, niin että saan kinttuni kuntoon. Papereissakin lukee, että Kelan kuntoutukseen olin tulossa. Toisaalta tää me-
nikin paremmin kuin hyvin. Jos olisi laitettu vain jalat kuntoon, en olisi päässyt näin eteenpäin. Nyt on pullat hyvin uunissa.”*

5.2 Kokemuksia kurssin sisällöstä

”Kurssista on ollut hyötyä, ennen kaikkea sosiaalinen puoli. Sen koen kaikkein tärkeimmäksi kun olin kotona vain neljän seinän sisällä ja pelkäsin kaikkia ihmisiä. Kaupassa käyntikin oli jo hankalaa siinä vaiheessa.”

Haastattelussa kävin kuntoutujien kanssa läpi heidän kokemuksiaan kurssista, mitkä asiat he olivat kokeneet hyväksi ja mitkä tarpeettomiksi. Kuntoutujat listasivat enemmän hyväksi kuin huonoiksi koettuja asioita. Kolme kuntoutujista mainitsi muutaman tarpeettomaksi kokemansa asian, yksi kuntoutujista ei kokenut kurssilla olevan mitään tarpeetonta. Kurssi koettiin kaiken kaikkiaan monipuoliseksi ja se tarjosi jokaisen mielestä jokaiselle jotakin. Eri lähtökohdista tulleet kuntoutujat tarvitsevatkin erilaisia asioita. Kuntoutujat kokivatkin, että kun yksi asia saattaa olla toiselle tarpeeton, voi se toiselle olla hyödyllinen. Kaikki neljä kuntoutujaa kokivat saaneensa kurssilta käytännön apuja. Konkreettinen apu koettiin esimerkiksi sellaiseksi, että sai neuvoja mitä asioita pitäisi selvittää ja mistä näitä asioita lähdetään selvittämään. Yksi kuntoutujista

koki saaneensa riittävästi neuvoja ja konkreettista tukea, vaikka joutuikin itse asiansa hoitamaan.

Erilaiset tutustumiskäynnit työpaikkoihin ja vierailut sekä retket koettiin hyväksi asioiksi. Työpaikkakäynnit auttoivat näkemään eri ammatteja ja aloja. Vierailuista mielenkiintoisena yksi kuntoutujista koki oppisopimustoimistossa käynnin ja lisäksi retki Kuhankuonon kauniiseen luontoon koettiin erittäin hienoksi kokemukseksi. Onnistuneen ryhmäytymisen edellytykset täyttyvät nimenomaan yhteisten retkien ja tekemisten kautta.

”Me kurssilaiset ollaan niin eri lähtökohdista, joten ohjelman pitää ollakin kaikille passeli. Joku on ollut pois työelämästä vuosia ja toinen ehkä vähemmän aikaa... täällä tosissaan innostetaan töihin paluuseen. Joku voi olla jo valmis menemään takas töihin, joku taas ei. Jotkut asiat kurssilla tuntui turhilta, koska ne oli ihan selviä mulle. Kurssi oli kyllä hyvä, sain aamuisin syyn edes herätä ja säännöllinen päivärytmi on tärkeää.”

Kurssilla hyväksi koetut asiat:

- sosiaaliset suhteet ja vertaistuki
- työharjoittelu
- vierailut, tutustumiskäynnit ja retket
- ruoka
- säännöllinen päivärytmi
- tietokoneella opitut uudet asiat
- kurssi toi vaihtelua elämään
- ei tarvinnut olla enää neljän seinän seinällä
- paljon on tapahtunut ja saanut lyhyessä ajassa
- kurssin monipuolisuus
- kurssi on kaikille suunnattu
- käytännön konkreettinen apu
- ohjaajan kannustus
- henkisen tasapainon saavuttaminen

- uudet ystävät
- potkua työelämään

Kurssilla tarpeettomaksi tai huonoksi koetut asiat:

- askarteluhommat
- höpöhöpö-jutut
- osa oli ihan tuttua asiaa
- tietokoneasiat
- sauvakävelyt ja jumppapallot
- kesäloma tuli huonoon aikaan, koska tuli rahaton pätkä
- Kelan ja työkkärin hitaat prosessit
- liian vähän yksilöllistä ohjausta

Kaikki kuntoutujat kokivat ryhmän merkityksen tärkeänä. Haastattelussa kuitenkin kävi selvästi ilmi, että jollekin saattaa ryhmän merkitys olla suurempi kuin toiselle. Yksi kuntoutujista koki ryhmän merkityksen todella tärkeäksi, ryhmähenki oli hänen mielestään ollut hyvä ja hän oli solminut uusia ystävyysuhteita sekä kurssilaisten kanssa että työharjoittelussa. Alkuun uusiin ihmisiin tutustuminen koettiin jännittäväksi, mutta lopulta kuitenkin tutustumisen jälkeen ryhmä ja ryhmäytyminen oli koettu hyväksi. Kuntoutujat olivat ymmärtäneet sen, että kaikki ryhmän jäsenet olivat kuta-kuinkin samassa tilanteessa, etsimässä uutta ammatillista suuntaansa ja palaamassa takaisin työelämään.

Yksi kuntoutujista oli sopeutunut ryhmään nopeasti ja yksi vähän hitaammin. Hitaammin sopeutunut kuntoutuja on omasta mielestään aina aluksi vähän varautunut uusien ihmisten suhteen, ja seuraileekin mielellään taustalla. Ryhmäytymisen hän koki kuitenkin onnistuneeksi ja ryhmähengen hyväksi. Yhden kuntoutujan mielestä ryhmä oli ihan hyvä asia, mutta ei kokenut sitä niin kovin merkityksellisenä. Kuntoutuja koki kuitenkin tulleen kaikkien kanssa hyvin toimeen ja hänen mielestään oli hyvä huomata, että hän ei olekaan yksin ongelmiensa kanssa.

”Tuli sellainen olo, että huonomminkin voisi olla. Eihän mun asiat niin huonosti olleetkaan. Kurssi antoi kyllä perspektiiviä omille murheille.”

Haastattelussa tuli selvästi esiin kurssin merkitys siinä, että oli ikään kuin pakotettu lähtemään liikkeelle ja pois kotoa, ihmisten ilmoille. Kuntoutujat kokivat, että kun ei ole tarvetta lähteä minnekään, niin sosiaalinen verkosto helposti kapenee ja aktiivisuus kaikkeen osallistumiseen vähenee. Kurssille lähteminen koettiin myös siksi hyväksi, että kurssin myötä heräsi tarve luoda uusia sosiaalisia suhteita ja suunnitella elämäänsä eteenpäin.

”Kurssi oli juuri oikea paikka, pääsin kurssin avulla kotoa liikkeelle ja sain ystäviä, olen tosi tyytyväinen tähän kurssiin.”

5.3 Työllistymisen näkymät

Haastattelussa käytiin läpi kuntoutujien jatkosuunnitelmia ja näkymiä työllistymisen suhteen. Jokaisella kuntoutujalla oli kurssin tässä vaiheessa olemassa joko lähes selvä tai täysin selvä ammatillinen jatkosuunnitelma. Jokaisella kuntoutujalla oli kuitenkin täysin selvä käsitys omasta tulevasta ammattialastaan ja mitä kohti elämässään tavoittelee. Kurssiin sisältyneet yksilöllinen ammatillinen suunnittelu, psykologiset testit sekä työharjoittelut koettiin hyvinä lähtökohtina omien ammatillisten suunnitelmien luomiseksi. Työharjoittelun myötä kuntoutujat pääsivät tutustumaan työhön ja näkemään sekä kokeilemaan työtä konkreettisesti käytännössä. Kuvaan 4 on koottu kuntoutujien jatkosuunnitelmat kurssin jälkeen.

Yksi kuntoutujista oli lähdössä opiskelemaan oppisopimuksella työharjoittelupaikkaansa apteekkiin. Kuntoutuja suoritti kaikki kolme työharjoittelujaksoaan eri työpaikoissa ja erilaisissa työtehtävissä. Oma ala selkiytyi lopulta työharjoitteluiden myötä ja viimeisestä työharjoittelupaikasta löytyi oppisopimuspaikkakin. Yksi kuntoutujista oli hakeutumassa opiskelemaan välinehuoltajan ammattitutkintoon. Lisäksi hänellä oli olemassa varasuunnitelma, mikäli ei pääsisi opiskelemaan. Kuntoutuja suoritti työharjoittelunsa eläinhoitoloissa ja aikoi jatkaa alalla ainakin harrastuksen pohjalta tehden vapaaehtoistyötä eläinten parissa. Mikäli välinehuoltajaksi kouluttautuminen ei onnistu, saattaa uudesta harrastuksesta kehkeytyä uusi ammattiala.

Kuva 4. Kuntoutujien jatkosuunnitelmat kurssin jälkeen.

Yhdelle kuntoutujista oma tulevaisuuden ammattiala oli selkiytynyt työharjoitteluiden myötä, vaihtoehtoja sen toteuttamiseksi oli tässä vaiheessa kurssia olemassa kaksi. Ensimmäinen vaihtoehto oli hakeutua opiskelemaan hotelli- ja ravintola-alan catering perustutkintoa. Mikäli kuntoutuja ei saisi opiskelupaikkaa, selvittää hän mahdollisuuksiin kouluttautua alalle oppisopimuksella työharjoittelupaikassaan.

Yksi kuntoutuja suoritti kaikki kolme työharjoittelujaksoaan samalla työnantajalla autonkuljettajan ja apumiehen tehtävissä. Kuntoutuja aikoi hankkia itselleen ammattipätevyuden autonkuljettajan tehtäviin ja oli selvittämässä mahdollisuuksiaan jatkaa TE-palveluiden kautta työkokeilussa toisen työnantajan palveluksessa.

”Hiukan taas joku vähän avautus, ei täs nyt mikään lamppu syttynyt päässä, mutta vähän joku suunta aukes eikä onneks odotettu mitään ylisuoritusta. Työharjoittelussa oli mukavaa ja sai taas potkua työelämään. Vähän tulevaisuus pelottaa miten sitä taas jaksaa ja pärjää, mutta kunhan vaan taas menee hammasta purren...”

Haastattelussa kysyin myös kurssin merkityksestä ammatillisten suunnitelmien suhteen. Kaikki kuntoutujat kokivat kurssin merkityksen tärkeäksi. Kurssin koettiin anta-

neen eväitä omien suunnitelmiensa suhteen ja kaikki kuntoutujat olivat kokeneet kurssin myötä löytäneensä oman ammatillisen suuntansa. Tukea oli koettu tarvitsevan ja sitä oli myös koettu saavan. Yksi kuntoutujista koki tarvinneensa kurssin aikana enemmän yksilöllistä tukea ja vielä konkreettisempaa apua vaikka apua oli tarvittaessa saanutkin. Ryhmän tuki koettiin myös tärkeäksi ja muiden kokemuksista sai uusia ideoita. Kukaan kuntoutujista ei kokenut kurssia turhaksi tai tarpeettomaksi.

”Ennen kurssia en tiennyt muuta kuin että mitä en halua. Olin aika hukassa kun tulin tänne. En tiedä missä mahtaisin olla jos en olisi osallistunut kurssille. Oli stressiä ja paljon ajatuksia päässä, oli niin paljon aloja ja olin monesta asiasta kiinnostunut. Kurssi oli hyödyllinen ja tarpeellinen koska olen nyt päässyt eteenpäin ja kurssi on auttanut selvittämään ajatuksia. Nyt tiedän mitä haluan ja nyt kaikki tuntuu selvältä.”

5.4 Kehitysideoita

Osa kuntoutujista koki saaneensa kurssilla tarvittaessa tukea ja konkreettista apua, mutta osa jäi kuitenkin kaipaamaan syvällisempää ohjausta sekä yksilöllisiä ohjauskeskusteluita. Yksi kuntoutujista olisikin kaivannut selkeämmin eri alojen esittelyä ja selkeämpää ohjausta siitä mille alalle soveltuu. Haastattelussa tuli esiin, että mikäli oma ammattiala on vielä täysin kateissa, tarvitaan tukea selvästi enemmän. Kurssilla kuntoutujat olivat kaikki eri lähtökohdista, jolloin tuen tarpeen määrä vaihteli. Kurssilla osalla kuntoutujista oli eri ammattialoista olemassa jo vähän ajatusta, jolloin suunnitelmia oli helpompi lähteä työstämään eteenpäin. Suurimmalla osalla kuntoutujista ei kuitenkaan ollut vielä minkäänlaisia ajatuksia omasta tulevasta ammattialastaan. Tällöin kuntoutujat kaipasivat selvästi enemmän tukea ja ohjausta. Tuen tarpeen määrä tulisikin huomioida yksilöllisesti ja tukea tulisi tarjota entistä enemmän niille kuntoutujille, jotka kokevat sitä tarvitsevansa.

Kelan standardi määrittää ryhmäjaksoisen kuntoutuksen sisällön sekä aikataulutuksen. Yksilöllisemmän näkökulman luominen kurssille voi olla haasteellista, mutta joidenkin kuntoutujien kohdalla tarpeellista. Kelan määrittämät vaateet tuleekin ottaa kurssia suunniteltaessa huomioon. Omaohjaajan kanssa käytävä keskustelu kurssin aloitusjaksolla voisi olla ensimmäinen konkreettinen tilaisuus kartoittaa yksilöllisen ohjauksen

tarvetta. Kurssin ryhmämuotoisen ohjelman edetessä voisikin olla mahdollista sovittaa yksilöllisiä ohjauskeskusteluita tarpeen vaatiessa kurssin aikataulutukseen.

Omaohjaajat kävivät kurssin viimeisellä ryhmäjaksolla läpi kunkin kuntoutujan kanssa loppukeskustelun. Keskustelussa käytiin läpi mennyttä kurssia sekä mietittiin ammatillisia jatkosuunnitelmia, miten kukakin jatkaa kurssin jälkeen. Osalla kuntoutujista oli selvät suunnitelmat työllistymisen suhteen olemassa. Yhdellä kuntoutujalla ammatillisen kuntoutuksen tarve kuitenkin jatkui, vaikka eteenpäinkin oli selvästi päästy. Kuntoutuja jatkoi siis TE-toimistossa asioidensa selvittelyä ja mahdollisuuksiaan jatkaa työkokeilussa TE-palveluiden kautta. Tähän taitekohtaan tarvitaankin selkeämmin eri tahojen yhteistyötä, jotta kuntoutujan prosessi jatkuisi yhtäjaksoisesti ilman katkoksia eikä turhia odotteluita tulisi.

Kurssin viimeisinä viikkoina kuntoutujien jatkosuunnitelmat alkoivat vähitellen hahmottua, jolloin yhteydenpito TE-toimistoon olisi ollut erityisesti tässä kohtaa tarpeellista. Viimeisellä lähiviikolla kuntoutujat selvittelivät omatoimisesti TE-toimiston yhteyshenkilöitään ja yrittivät sopia tapaamisia. Kuntoutujien kannalta selkeämpää olisi kun sekä ammatillisen kurssin että TE-toimiston henkilöstö pitäisi yhteyttä kurssin aikana säännöllisesti. Kuntoutujien asioita tulisi näin ollen hoidettua keskitetysti ja tulevia suunnitelmia silmällä pitäen ilman kuntoutusprosessiin tulevia katkoksia.

Kurssin toteutukseen osallistuu moniammatillinen työryhmä. Ryhmän jäsenet koostuvat useista eri ammattiryhmistä, jolloin henkilökunnan asiantuntijuus, kokemus, tiedot ja taidot ovat hyödynnettävissä kuntoutujien ammatillisia suunnitelmia luotaessa. Työryhmän tulisikin aktiivisesti yhdessä suunnitellen pohtia kuntoutujien tulevaisuuden näkymiä yhteistyössä kuntoutujan kanssa. Kurssilla moniammatillisen työryhmän toiminta muokkautui kurssin edetessä. Selkeitä raameja toiminnalle ei vielä ollut, mutta ideoita, ajatuksia ja ehdotuksia oli olemassa. Toimintaa tulisikin saada vieläkin selkeämmäksi, jolloin suunnitelmallisuus tehostuu ja jokainen saa tarvitsemansa hyödyn, sekä kuntoutujat että työryhmän jäsenet.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Ammatillisten kuntoutuskurssien merkitys tulee esiin kuntoutustarpeen myötä. Mitä pidempään ihminen on poissa työelämästä, sitä vaikeampaa on kiinnittyä taas takaisin. Työnkuva ja työelämän haasteet muuttuvat jatkuvasti eikä siihen ole kovin helppoa päästä pitkän tauon jälkeen enää mukaan. Tällöin ihminen saattaa tarvita tukea muilta ja ammatillisen kuntoutuskurssin tarjoama tuki antaa mahdollisuuden päästä takaisin kiinni siihen, missä ihminen joskus ehkä jo olikin. Sairastumisten ja työttömyyksien myötä työssä selviytymisen haasteet kasvavat ja ammatillisen suunnan löytäminen voi yksin olla vaikeaa. Tällöin ammatillisten kuntoutuskurssien moniammatillisen työryhmän tarjoama tuki onkin monelle tarpeellinen. Kuntoutuja pääsee kuntoutuksen piiriin ja saa uusia ideoita ja vinkkejä työllistymisensä parantamiseksi.

Kuntoutujat tulevat kursseille eri lähtökohdista vaikkakin päämäärä on usein samansuuntainen. Eri lähtökohdista tulleet kuntoutujat tarvitsevatkin erilaisia asioita, erilaista tukea ja ohjausta. Tämä luo haasteita henkilökunnalle, kurssin toteuttavalle työryhmälle. Kurssin toteuttava työryhmä toimii moniammatillisena asiantuntijaryhmänä, joka antaa kurssille paljon. Moniammatillisuus korostuu nimenomaan kurssin sisältöä tarkastellessa. Jokaiselle eri ammattiryhmän nimikkeen edustajalle on määrätty tietty tuntimäärä sisällytettäväksi kurssiohjelmaan. Kurssin sisältö onkin laaja ja monipuolinen. Haasteita luo se, että eri lähtökohdista tulleille henkilöille on vaikea luoda sellaista kurssitarjontaa, joka tyydyttäisi joka hetkessä jokaista. Kurssin sisällöstä tuleekin jokaisen osata poimia itselleen tarpeelliseksi katsomansa asiat. Osa asioista voi tuntua turhankin tutulta, mutta osa asioista saattaa olla uutta ja hyödyllistä. Kurssilla onkin tarkoituksena tarjota jokaiselle jotakin ja myös kuntoutujia tulee osallistuttaa.

Onnistunut ryhmäytyminen vaatii henkilökunnalta osaamista ja ammattitaitoa. Eri lähtökohdista tulevat ihmiset tulee saattaa yhdeksi ryhmäksi siten, että kaikki kokevat olevansa osa ryhmää eikä kukaan koe jäävänsä ryhmän ulkopuolelle. Ryhmäytymisen ansiosta vertaistuen merkitys korostuu ja se koetaan näin ollen hyödylliseksi. Kurssin yhteiset retket ja tekemiset koettiin tärkeiksi ja nimenomaan näiden kautta ryhmän jä-

senet tutustuvat toisiinsa ja uskaltavat mukaan ryhmän toimintaan. Kaikki eivät halua jakaa asioitaan muille kovin avoimesti, mutta se ei tarkoita sitä, ettei yhdessä tekeminen olisi mieluisaa ja sosiaalisuuden kannalta tärkeää.

Haastattelussa tuli esiin tuen ja ohjauksen tarve. Joku tarvitsee tukea enemmän kuin toinen, jollekin omat suunnitelmat saattavat olla selvempiä kuin jollekin toiselle. Jokaisen kuntoutujan kohdalla onkin osattava huomioida yksilöllisyys. Kurssilla on nimetyt omaohjaajat, joiden tehtävänä onkin arvioida tuen määrän tarvetta. Haastattelussa yksi kuntoutujista koki saaneensa riittävästi tukea, ohjausta ja neuvoja työryhmältä, mutta koki myös joutuneensa tekemään itse asioidensa eteen paljon. Kurssin tarkoituksena on tukea, ohjata ja neuvoa kuntoutujia ammatillisissa suunnitelmissaan eteenpäin. Käytännön asioidensa hoitamisen vastuu on pääasiassa kuntoutujalla itsellään, työryhmän jäseniltä saa tarvittaessa apua. Kaikkea ei voi kuitenkaan tehdä kokonaan toisen puolesta ja jokaisen on osattava ottaa myös vastuu itsestään. Kurssilla pohditaan ja viedään asioita lopulta kuitenkin yhdessä tehden eteenpäin eikä ketään jätetä ongelmiansa kanssa yksin.

Kuntoutujalle nimetään kurssilla omaohjaaja. Omaohjaajan kanssa luodaan yhdessä kuntoutujan henkilökohtaiset tavoitteet kurssille, lisäksi omaohjaaja pitää säännöllisesti yhteyttä kuntoutujaan työharjoittelun aikana. Omaohjaajan olisikin hyvä tutustua riittäväällä tarkkuudella ja huolellisuudella kuntoutujan taustaan ja selvittää tuen tarvetta. Omaohjaajan tulee kuitenkin saada työryhmän muilta jäseniltä ideoita ja ehdotuksia prosessin eteenpäin saattamiseksi.

6.1 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan mitata eri tavoin. Työni luotettavuutta voidaan arvioida sen perusteella, miten tarkasti olen esimerkiksi kuvannut haastattelun tekemiseen liittyviä seikkoja. Luotettavuutta kuvastaa myös esimerkiksi suorat lainaukset kuntoutujien haastatteluista. Luotettavuutta voidaan arvioida myös sen perusteella esiintyykö työssä ristiriitoja haastatteluiden tulkinnassa ja teoriaosuudessa.

6.2 Jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyössä on selvitetty kuntoutujien kokemuksia ammatilliselta kuntoutuskursilta sekä tyytyväisyyttä jatkosuunnitelmiin. Mielenkiintoista olisi selvittää miten jatkosuunnitelmat ovat kuntoutujien kohdalla toteutuneet, onko opinnoissa päästy alkuun ja mikä on tilanne työllistymisen suhteen. Jatkotutkimuksena voisi olla myös mielenkiintoista kerätä muiden ammatillisten kuntoutuskurssien kuntoutujien kokemuksia ja peilata vastauksia tämän opinnäytetyön tuloksiin.

LÄHTEET

- Almgren, T. 2014. Kelan ammatillisen kuntoutuksen laadunvarmistus KK-Kunto Oy Jyväskylässä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista. Kuntoutus. Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen. 13.12.2013/973) 6 § ([13.12.2013/973](#)) Viitattu 22.8.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050566?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20Kansanel%20kelaitoksen%20kuntoutusetuuksista%20ja%20kuntoutusrahaetuksista>
- Hyrkkänen, T. 2011. Ryhmän merkitys ammatillisessa kuntoutuksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro.
- Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (Toim.) 2004. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kansaneläkelaitos. Terveysosasto. Kuntoutusryhmä. Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi. Aikuisten ammatillisten kuntoutuskurssien palvelulinja. Voimassa 1.1.2014 alkaen.
- Kelan www-sivut. Ammatilliset kuntoutuspalvelut. Viitattu 31.10.2014. <http://www.kela.fi/amatilliset-kuntoutuspalvelut>
- Koponen, B. 2011. Kelan ammatillisen pitkäkestoisen kuntoutuskurssin prosessikuvaus kuntoutumiskeskuksessa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Puskala, L. 2011. Voimaantuminen työharjoittelussa: Kuntoutuskurssilaisten kokemuksia työharjoittelusta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Rissanen, P., Kallanranta, T. & Suikkanen, A. (Toim.) 2008. Kuntoutus. Duodecim. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut. Viitattu 31.10.2014. http://www.stm.fi/vi-reilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/osatyokykyiset
- Verven www-sivut. Työuran käännekohdissa. Viitattu 2.5.2014. <http://www.verve.fi/palvelut/tyouran-kaannekohdissa/kurssi/amatilliset-kuntoutus-kurssit-18-60-vuotiaille.html>

Teemahaastattelun runko

1. Kuntoutuksen lähtökohdat

- a. Miksi kuntoutuja hakeutui kurssille? Mitkä asiat siihen vaikuttivat?
- b. Mitkä olivat kuntoutujan odotukset ja toiveet ennen kurssille tuloa?

2. Kurssin sisältö

- a. Mikä kurssilla oli hyvää ja mikä tarpeetonta?
- b. Miten kuntoutuja koki ryhmän ja vertaistuen merkityksen?

3. Työllistymisen näkymät

- a. Onko kuntoutujalla selkeä tulevaisuuden kuva työllistymisen suhteen?
- b. Mikä merkitys kurssilla oli ammatillisiin suunnitelmiin nähden?

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ HAASTATTELUUN OSALLISTUVILLE

Tutkimukseni tarkoituksena on koota yhteen tapaustutkimuksen (case study) menetelmin Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin toteutuminen Turun toimipisteessä Vervessä. Tutkimuksen tavoitteena on löytää kuntoutujan kannalta erilaisia näkökulmia kurssin kokonaisuuteen nähden sekä saada kurssille osallistuneiden kokemuksia näkyväksi. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää miten kurssi kuntoutujan mielestä toteutui sekä sen avulla kartoittaa mahdollisia kehitysideoita seuraavia kursseja ajatellen. Haastattelussa esiin tulleita asioita käytetään ainoastaan tutkimustarkoitukseen eikä se vaikuta millään tavalla kuntoutukseen.

Haastattelun tulokset kokoan opinnäytetyöhöni, Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelmassa, Satakunnan Ammattikorkeakoulussa. Ohjaajina toimivat Merja Koivuniemi (Satakunnan AMK) sekä Nina Yli-Heikkilä (Verve). Valmis opinnäytetyö on luettavissa Verven toimipisteessä (Eerikinkatu 22 a C 55) tai ammattikorkeakoulun sähköisessä tietokannassa (Theseus). Haastateltavia ovat 03/2014 aloittaneet Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin osallistujat Vervessä Turussa. Kurssin keskeyttäneitä en haastattele. Haastattelu on vapaamuotoista ja kestää korkeintaan yhden tunnin. Haastattelu toteutetaan Turun toimipisteessä Vervessä. Haastattelut nauhoitetaan. Nauhoitettu haastattelu kirjataan ja analysoidaan, jonka jälkeen nauhoite hävitetään. Nauhoite on ainoastaan tutkimuksen tekijän hallussa eikä sitä ei luovuteta muille.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää milloin tahansa. Tutkimus ei liity kuntoutukseen eikä tutkimuksesta kieltäytyminen vaikuta kuntoutukseen millään tavalla. Kaikki tieto käsitellään luottamuksellisesti, ilman henkilötietoja, jolloin henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Vaitiolovelvollisuus sitoo tutkimuksen tekijää. Lisätietoja haastattelusta tai opinnäytetyöstä saat tutkimuksen tekijältä.

Yhteistyöstä kiittäen,

Marjo Sairanen

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma 2014, SAMK

Marjo Sairanen
Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma 2014
Satakunnan AMK

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Olen lukenut ja ymmärtänyt haastatteluun osallistuvien tiedotteen opinnäytetyöstä, Kelan ammatillisen kuntoutuskurssin toteutuminen Turun toimipisteessä Vervessä.

Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyön tavoitteista ja tarkoituksesta. Ymmärrän, että haastatteluni tuloksia käytetään tutkimuksessa osana opinnäytetyötä, kuitenkin ilman henkilötietoja ja luottamuksellisesti.

Ymmärrän, että haastatteluun osallistuminen vapaaehtoista ja voin halutessani keskeyttää sen milloin tahansa.

Suostun näin ollen haastatteluun vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Paikka ja aika

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostumus allekirjoitetaan kahtena kappaleena, yksi suostumuksen antajalle ja yksi suostumuksen vastaanottajalle.